UNIVERSITÉ DE COPENHAGUE

CAHIERS
DE
L'INSTITUT DU MOYEN-ÂGE GREC ET LATIN

89

Centre for the Aristotelian Tradition

Saxo Institute

2020

An Anthology of Questions on *De anima* in ms Praha, MK M.80

An Analysis with an Edition of Selected questions[1]

Sten Ebbesen

§ 1. Presentation of the manuscript

The composite parchment manuscript M.80 of the Metropolitan Library (MK) of Prague has six constituent parts, all of them apparently produced in England at dates ranging from about 1245 to about 1275, according to Rega Wood, whose detailed codicological description of the ms is available at http://rrp.stanford.edu/pragM80-xml.html. According to Wood, the second constituent part of the ms, ff. 42-89, should be dated about 1250. The leaves in this part measure about 190–195 × 140–155 mm; the text is written in an ungainly hand, two columns a page, 53 lines a column.[2]

Ff. 42-89 contain questions on Aristotle's *De anima.* They fall in four main groups:

α: Some sixty-nine questions on book II ("II.1–II.69") plus seven on book III ("III.1-7").[3] Save for a few irregularities, the order of the questions

---

[1] This article supplements Ana María Mora-Márquez, 'A List of Commentaries on Aristotle's *De anima* III (c. 1200 – c. 1400)', CIMAGL 83 (2014) 207-256. Like her work, this is a result of the project *Representation and Reality* directed by Prof. C. Thomsen Thörnqvist and funded by *The Swedish National Bank's Tercentenary Foundation (Riksbankens Jubileumsfond)*, with additional funding provided by the University of Gothenburg, Sweden. The project was launched in 2013 and finished in early 2020.

The texts catalogued in this article are mentioned as **DA6** and **DA106** in Mora-Márquez's list, but her attribution of DA6 (= ff. 42-78 of the Prague ms) to Adam de Whitby is only partly tenable, as this study will show.

[2] For the texts contained in the fourth constituent part of the ms, see the article 'Anonymus Metropolitanus on *De somno et vigilia*' that follows this one in the present issue of CIMAGL.

[3] I use the medieval division into books, according to which book II extends till the end of what is book III, ch. 3 in modern editions. I say "*Some* sixty-nine questions" because the exact number is difficult to establish, as it is often uncertain what is a question proper and what is a *quaestio incidentalis* inserted in or appended to a main question.

follows the progression of the Aristotelian text. Fifteen of the questions are supplied with attributions to master Adam of Whitby (often just ‘Adam’ or ‘.A.’), at least ten, and probably twelve, are attributed to a master R. The uncertainty about two items is due to the attribution being written in the inner margin close to the spine, and hence only partly visible. In one further case the name is so completely hidden that it is anyone’s guess whether it is .A. or .R. Unfortunately, master Adam and master R cannot be identified. There is no Adam of Whitby in Emden’s A *Biographical Register* of the University of *Oxford to 1500.* Moreover, an analysis of quu. II.59-60 to be presented below shows that an item attributed to master A(dam) and one attributed to master R. have been fused in a way that makes it difficult to tell exactly what is by whom.

β: Twelve questions on book II (“II.1*–II.12*”), proceeding from book II ch. 1 to what is book III, ch.3 in modern editions, plus five (“III.1*–III.5*”) on book III (III, ch.4 in modern editions), the latter introduced by a preface claiming that they have their origin in questions raised by Averroes’ commentary. These five questions about the intellect are followed by a catalogue of fifteen questions “super capitulum de intellectu”, the relation of which to the preceding items is unclear.

γ: Two unattributed questions about the magnet stone. Possibly occasioned by *De anima* I.2.405a19-21.

δ: Seventeen unattributed questions on book I (“I.1–I.17”). The questions follow the order of the Aristotelian text.

§ 2. List of questions

Fol.	Nº	Lemma	Title	Author
		Group α		
42rA	II.1	II.1.412a3 HAEC QUIDEM A PRIORIBUS TRADITA DE	Cuiusmodi sit haec divisio <II.1.412a7-9> quae dividit substantiam in materiam, formam et compositum	
42vA	II.2		Quaenam sit illa natura communiter participata ab omnibus quae sunt in praedicamento substantiae, super quam sustentatur generis univocatio et qua mediante sit verum dicere quod omnes substantiae habent hoc nomen commune 'substantia' et secundum illud nomen eandem substantiae definitionem	
42vB	II.3		De eo quod dicit Aristoteles in principio huius secundi <II.1.412a9> quod materia est potentia, utrum hoc sit intelligendum secundum praedicationem ablative aut nominative.	
43rB	II.4		De materia et forma utrum sint unum et idem in essentia vel non	
43vB	II.5		De vegetativa et sensitiva utrum utraque sit substantia existens secundum se totam in omni parte corporis vel non, immo tota sit in toto corpore et pars in parte ita quod non tota in qualibet parte	A. de Wyteby
44rB	II.6 Marked with a B to show it should follow II.7	II.1.412b25 EST AUTEM NON UT ABICIENS	Utrum anima sit in semine deciso vel non	magister A. de Wytheby

44vA	II.7 Marked with an A to show it should precede II.6	II.1.412a6 DICAMUS ERGO ESSE GENUS UNUM	Cum substantia tantum tripliciter sit—materia forma et compositum—, quaestio est de re generalissima in praedicamento substantiae, ex quo substantia est, quod istorum est	magister Adam de Witheb()
45rA	II.8	II.2.413a11 QUONIAM AUTEM ET INCERTIS	Super hiis quae dicuntur in hac littera usque illud <II.4.415a14> Necessarium autem est de<bentem> dubitatur, et primo super hoc quod dicit <II.2.413a30-31> quaecumque aluntur tantum vivunt et non plus quam diu alimentum possunt accipere	magister .R.
45vA	II.9		De qua causa mixtum inanimatum non eget nutrimento sicut mixtum animatum	magister .R.
45vB	II.10	II.4.415b7 EST AUTEM ANIMA VIVENTIS CORPORIS	Cum anima cedat in triplex genus causae, utrum ipsa existens una numero cedat in haec tria vel non	
46rA	II.11		Super hoc quod vult <II.4.216a8-9> animam esse per se causam alendi et augmentandi	? Apparently name hidden due to tight binding
46rB	II.12	II.4.416a19 QUONIAM AUTEM HAEC POTENTIA ANIMAE	Propter quid tantum tres sunt potentiae animae vegetativae et non plures	Adam
46rB	II.13		De motu alimenti ad membra alenda, utrum sit naturalis vel violentus	.A.
46vB	II.14		De unione alimenti	
47rA	II.15		Super hoc quod vult <II.4.416a18-20 ?> alimentum esse obiectum generativae, et hoc videtur sequi quod semen fiat ex ipso alimento et non ex substantia membrorum	.A.

47vA	II.16	II.5.417a21 DIVIDENDUM AUTEM DE POTENTIA	Quo modorum potentiae sit ille in potentia videns qui est in obscuro	magister .R.
47vA	II.17	II.6.418a7 DICENDUM AUTEM SECUNDUM UNUMQUEMQUE {unumquodque **P**} SENSUUM	Quaestio est hic talis: sicut se habet sensibile proprium ad sensum proprium, sic sensibile commune ad sensum communem; sed sensibile proprium respondet per se sensui proprio, quare sensibile commune respondet per se sensui communi; quare sensui proprio non nisi per accidens	magister .A.
47vA	II.18		Si sensibile dicatur multipliciter per se et per accidens, et per se dupliciter, commune et proprium, utrum obiectum vegetativae tot modis dicatur, et si non, quo modo non	
47vB	II.19		Si omnia obiecta vegetativae radicantur super unam substantiam, differentem autem secundum esse, utrum omnia obiecta sensitivae radicentur super unam substantiam an secundum esse differentem	
48rB	II.20	II.7.418a26 CUIUS {Unus **P**} QUIDEM IGITUR EST VISUS	Si color non potest videri sine lumine, utrum hoc sit quia color non potest immutare sine lumine aut quia diaphanum non potest immutari sine lumine aut utroque modo	magister Adam
48rB	II.21		Utrum diaphanum ut instrumentum aut medium indiget lumine ad hoc ut immutetur a calore	
48vA	II.22	II.7.418b4 EST IGITUR ALIQUID LUCIDUM	Propter quid definit lumen tantum secundum quod est actus diaphani et non secundum quod est actus corporis luminosi	magister .A.

48vB	II.23		Utrum lumen sit substantia vel accidens	magister .A.
49vA	II.24	II.7. 418b4 EST IGITUR ALIQUID LUCIDUM	An sentire sit agere an pati	magister .R.
49vB	II.25		An sit aliquod unum sensibile commune sicut est aliquis unus sensus communis	magister .R.
50rA	II.26		De luce an sit substantia vel accidens	.R. (?)
50rB	II.27		De luce an eius multiplicatio sit subita et {et: an **P**} in instanti mutatio, an sit motus factus in tempore, quamvis illud tempus fuerit insensibile	
50vB	II.28		Quaestio tertia de luce est, dato secundum quod prius dictum est quod in se considerata sit substantia, utrum sit corporea vel non, i.e. utrum sit substantia quae est corpus, secundum quod vult Augustinus, et non dixi “corporea” nisi quia corpori est annexa, quia hoc planum est quod sic est substantia corporea	.R. (?)
51rB	II.29		Ambig<u>um est de colore quid sit et quibus causis diversificetur per species. <***> Prima an si<n>t colores actu de nocte an potentia solum. Item, in quo sunt colores tamquam in subiecto, qui apparent visui inesse rebus perspectis, an sc. in re visa an in medio an in organo [an in medio] an in hiis omnibus per hoc quod lux transit per haec omnia. Et de hoc ultimo dicendum primo	.R.
51vA	II.30		Istis quaestionibus propositis sequitur cognata quaestio de	

			cuius solutione satis habebitur solutio praedictarum quaestionum circa colorem, et est quaestio ista in communi de qualitatibus sensibilibus quae nominantur per haec nomina ‘color’ ‘sonus’ ‘odor’ ‘sapor’ an sint in rebus obiectis quibus ascribuntur actu an potentia.	
52vA	II.31	<II.8.419b4> EST AUTEM DUPLEX SONUS	Ad evidentiam eorum quae dicuntur in capitulo quae intitulatur de sono quaeritur de sono quid sit, primo an sit substantia an accidens	magister .R.
53rA	II.32		An condiciones sonativi {sonaturi **P**} quas enumerat Aristoteles sint omnes necessariae ad existentiam soni an quaedam, sc. quod sonativum sit solidum non rarum aut spongeosum, quod sit lene, non asperum, et quod sit concavum	
53rB	II.33		Cum tota substantia soni sit tremor, qualiter audimus per medium spissorum parietum: an hoc fiat ex eo quod aer qui suscipit primam impressionem tremoris iuxta sonativum recedit ab illo sonativo quaerens omnes exitus et meatus donec perveniat ad auditum repraesentans ei impressionem quam recipit, sicut et si procederet homo a una domo ad aliam; an hoc sit in eo quod aer tremens continuatus inter sonativum et parietem generet tremorem in partibus aeris quae sunt in poris, proiens usque ad aerem qui est in opposita parte parietis, et ita usque ad auditum; an hoc sit tertio modo, sc. eo quod partes solidae ipsius corporis tremunt	

			propter tremorem aeris contigui, ita quod ab illis trementibus continuetur tremor usque ad aerem qui est in opposita parte parietis, et ita usque ad auditum	
53rB	II.34		Qualiter exigitur lux ad hoc quod audiatur sonus, sicut vult beatus Augustinus	
53vA	II.35		Sed nunc(?) emergit quaestio cum lux sit penetrabilior et velocior in sua actione quam aliquod aliud agens naturaliter, propter quid non pertransit lux spissos parietes ut videatur per medium eorum, sicut facit actio soni sive tremoris, vel saltem sicut facit calor igneus. Et generaliter potest quaeri quare potius sonus per medium solidi obstaculi pertransit ad auditum quam aliquod aliud sensibile ad suum sensum	
53vB	II.36		Quare, cum videmus ictum a remotis non tam cito audimus sonum, sed intercidit tempus sensibile medium inter percussionem et soni auditionem	
54rA	II.37		Quid est numerus sonorum qui est subiectum musicae in quo sunt proportiones in quibus attenduntur consonantiae	
54rB	II.38		Quibus condicionibus ex parte complexionis corporis sit corpus aptum ad esse sonabile	
54vA	II.39		Quid <sit> instrumentum audiendi, an auris, an aer vicinus auri, an quaedam nervosa pellicula cerebro applicata quae dicitur tympanum auris, an ipsum cerebrum	

54vB	II.40		Quid addit vox supra sonum	
55rA	II.41		Super illud verbum quod est in definitione vocis, sc. <II.8.420b32> quod vox sit cum imaginatione. Quaeritur enim, si tussiens proponat aliquid et intendat significare illud per tussim, aut eius tussis debeat dici vox an non	
55rA	II.42 *See edition below*		Quid addit loquela super vocem et an aliquo modo sit dicendum quod bruta loquantur quando per suas vociferationes significant aliis animalibus suae speciei suas imaginationes, ut gallina pullis et ovis agnis et gallus gallinis, et sic de ceteris animalibus completis	
55rB	II.43		An hoc sit ex parte corporalium instrumentorum an ex parte virtutum animae quod quaedam bruta, ut quaedam aves, possunt addiscere loquelas et quaedam animalia non	
55rB	II.44		An ita insit homini naturalis loquela quod loqueretur quis etiam si ab infantia esset educatus in deserto neminem umquam audiendo; et si essent duo pueri ab humana conversatione separati, etiam a se invicem, utrum, si ambo loquerentur, haberent eandem an diversam et diversam loquelam	
55vA	II.45	II.8.419b25 ECHO AUTEM FIT CUM AB AERE UNO	Quid sit echo et unde proveniat	magister .A.
55vB	II.46		Quare echo dicitur accidens soni	
55vB	II.47	II.6.420a19 UTRUM AUTEM SONAT QUOD	De sono, in quo sit ut in subiecto et secundum esse	

		VERBERATUR AUT VERBERANS	materiale, utrum in percusso sc. firmo aut in aere	
56rB	II.48	II.9.421a7 DE ODORE AUTEM ET OLFACTO MINUS BENE	Utrum odor sit corpus vel non	magister Adam
57rA	II.49		Quaestio quae quaerit in quo sit odor tamquam in subiecto an in odorabili an in medio an in organo patet per hanc quaestionem supradictam de colore, et etiam de sono, est enim eadem veritas hic dicta quae de eis ibi dicebatur	
57rB	II.50		De organo olfaciendi, quidnam sit illud, sc. an nares an aer in ipsis naribus an aliquid applicatum ipsi cerebro	magister .R.
57vA	II.51	II.10.422a8 GUSTABILE AUTEM EST QUIDDAM	De odore et sapore simul, an de natura horum sit calor an frigus	
58rA	II.52		De odore, propter quem finem inest animali eius sensus; praeterea quare non adeo bene inest odor coporibus mineralibus sicut mixtis animatis	
58rB	II.53	II.10.422b10 SPECIES AUTEM HUMIDORUM SICUT IN COLORIBUS	Super hoc quod hic vult et 2° libro De sensu et sensato quod sapor dulcis et amari sint extremi, ponticus et acutus medii, cum medici ponant contrarium, ponunt enim ponticum et acutum esse sapores extremos. amarum vero et dulcem medios	
58vB	II.54		De contrarietate inter medicos et Aristotelem de multitudine saporum. Aristoteles enim ponit tantum septem, medici vero tantum novem	
58vB	II.55	II.11.422b17	An omnis sensus particularis sit aliquis tactus	.R.

	Edition below	DE EO AUTEM QUOD POTEST TANGI		
59rB	II.56 *Edition below*	II.11.422b13 OMNIS ENIM SENSUS UNIUS CONTRA-RIETATIS	De dictis in hac parte, et primo super hoc quod dicitur quod sensus unus est unius contra-rietatis. Cum enim in contrari-etate sit duplex natura, et unus sensus est unius contrarietatis, utrum ergo in sensu uno est duplex natura correspondens duplici naturae in contrarietate, an sit una natura in sensu uno respondens unicuique parti contrarietatis	.A.
59rB	II.57 *Edition below*		Si omnes qualitates posteriores reducantur ad differentias tangibiles, propter quid tactus, qui est iudex tangibilium, non potest esse iudex omnium qualitatum posteriorum sicut visus, qui est iudex colorum extremorum, est simpliciter iudex omnium aliorum colorum mediorum	
59rB	II.58 *Edition below*		Super hoc quod vult tactum non esse sensum unum	
59vA	II.59 *Edition below*		An ille sensus {*sc. tactus*} sit unus sensus particularis an plures	.R.
59vB	II.60 *Edition below*		Super hoc quod vult carnem non esse instrumentum in tactu	.A.
61vB	II.61		Quid est medium in tactu, utrum sc. aliquid quod est de compositione corporis animalis, ut sc. caro aut cutis, aut aliquid extrinsecum, aut nihil est medium omnino	
62rB	II.62		Quid est organum tangendi	

65rA	II.63		Propter quid omnis sensus indiget medio	
65rA	II.64	II.12.424a17 UNIVERSALITER AUTEM DE OMNI SENSU	De specie suscepta in medio, utrum egrediatur a corpore sensibili <a>ut de novo generetur in medio	
65rB	II.65		Utrum sensibile in medio abstrahatur ultima et completiva abstractione	
65rB	II.66		Utrum sensibile receptum in sensu moveatur localiter et per motum localem fiat in virtutibus localibus interioribus, vel sit aliquid de novo factum in singulis virtutibus interioribus	
65rB	II.67	III.2.425b12 QUONIAM AUTEM SENTIMUS QUIA {quod **P**} AUDIMUS	Super hoc quod videtur velle quod non sentimus nos videre et audire et huiusmodi, licet non aliquo sensu proprio	
65vA	II.68		De sensu communi, utrum habeat organum separatum et distinctum a sensibus propriis vel non	
66rA	II.69		Quid sit organum sensus communis	
66rB	III.1	III.4.429a10 DE PARTE AUTEM ANIMAE	De intellectu possibili, utrum sit unus in omnibus hominibus non numeratus nec multiplicatus secundum individua hominum vel numeretur et multiplicetur secundum huiusmodi individua	.A. magister .A.
66vB	III.2	III.4.429b10 QUONIAM AUTEM ALIUD EST MAGNITUDO ET MAGNITUDINIS ESSE	Super hoc quod vult Averroes quod intellectus noster intelligit per speciem suam	
67rA	III.3		De intellectu agente, utrum sit aliquid animae vel non et	

			quomodo se habeat ad intellectum possibilem	
67vB	III.4		Utrum intellectus copulatus corpori possit intelligere substantias omnino separatas vel non	
68rA	III.5		In quo statu creatur anima rationalis, utrum sciens et intelligens in actu de sui natura vel tantum possibilis ad intelligendum	
68rB	III.6		Utrum anima intellectiva copuletur primo alicui parti in corpore vel aeque primo toti corpori	
68vA	III.7	III.7.431a4 VIDETUR AUTEM SENSIBILE EX POTENTIA EXISTENTI SENSITIVO {sensitivum **P**}	De diversitate inter susceptum in sensu et in intellectu	
It is unclear which Aristotelian passage the following question relates to:				
69rA	*?*		De motu processivo animalis, utrum sit motus naturalis vel violentus	
Group β *The following questions on De anima appear to be a new series. There are no attributions to authors, and mostly there are no lemmata, but in so far as possible I indicate which passage of the Aristotelian text they relate to.*				
69rB	II.1*	II.12.424a29-30	Utrum excellentiae rerum possunt corrumpere sensum	
69rB	II.2*	II.12.424a17-19	An sensus suscipiat sensibilia cum materia an sine materia	
70rB	II.3*	II.12.124a24-26	De sensu communi, utrum sit unus an plures	
70rB	II.4*	II.12.424a29-30	An, sicut est in sensibus particularibus quod sensibile excellens corrumpit sensum corrumpendo organum, eodem modo sit in sensu communi et sensibilius communibus	

			quod sensibile commune excellens corrumpat sensum
71rB	II.5*	III.3.428a20	Quaeritur de hiis quae tanguntur in illo capitulo <III.3.427a17> Quoniam autem duabus differentiis, et quia quaedam quae tanguntur in principio illius capituli magis proprie dant alibi locum quaestioni, ideo primo hic quaeritur super hoc quod dicit <III.3.428a20> “ad opinionem sequitur fides”. Videtur enim quod ad fidem potius sequatur opinio
71vA	II.6*	III.3.428a4-5	Cum quattuor sint genere apprehensionis quae ipse enumerat, sc. sensus, opinio, \scientia,/ intellectus, quare non determinat in hoc libro De anima in separatis capitulis de opinione et scientia sicut de sensu et intellectu. Item, quaeritur de opinione an sit aliqua virtus animae an solum passio et motus eius
71vB	II.7*	III.3.427b21-24	Super hoc quod dicit quod secundum imaginationem delectabilium aut tristabilium non compatimur, sed nisi quae(?) insit nobis opinio \eventus/ ipsius delectabilis aut tristabilis similiter nos habemus sicut considerantes delectabilia aut tristabilia in pictura
72rA	II.8*	III.3.429a1-2	An imaginatio omni insit animali vel non. Quod enim insit videtur per definitionem imaginationis quam dat Aristoteles
72rB	II.9*	III.3.429a1-2	Qualiter intelligenda est haec definitio quae dicit quod imaginatio est motus factus a sensu secundum actum
72rB	II.10*	III.3.429a1-2	Qualiter intelligendum est quod dicitur in definitione “a sensu secundum actum”
72vA	II.11*	III.3.429a4-5 (?)	An species rei sensibilis possit aliquo tempore quiescere penes sensum ita quod non moveat sensum
72vB	II.12*	?	De comparatione imaginationis ad sensum communem, et est quaestio an imaginatio et sensus <communis> sint eadem virtus an diversae *Most of 73r is blank, apparently to mark a lacuna. The text on 73vA does not connect to the*

			last words on 73r, yet appears to belong to question II.12.*
74rA		III.4.429a10 DE PARTE AUTEM ANIMAE QUA COGNOSCIT ET	De ista parte multae incidunt dubitationes, tum propter ea quae dicit Aristoteles, tum propter ea quae dicit Averroes. Quia ergo Aristoteles intendit probare intellectum materialem non esse aliquam materialem formam, per hoc quod ipse omnium formarum materialium est receptivus potentia (*maybe expunged*), supponit enim quod necesse sit receptivum esse denudatum a forma recipienda, et ideo necesse est quaerere quomodo necesse est ipsum denudari et quomodo non. Postea sunt circa ipsum intellectum tres quaestiones, quibus diu vacat Averroes, quarum prima est an intellectus sit aeternus an generabilis et corruptibilis, aut uno modo aeternus, alio modo generabilis et corruptibilis, et si sic, quo modo sic et quo modo non. Secunda quaestio est an intellectus sit unus in diversis hominibus sicut est materia prima una in omnibus materialibus, aut sit intellectus numeratus in diversis hominibus per numerum diversorum hominum sicut effectus(?), et dato quod intellectus materialis non sit numeratus per numerum diversorum hominum, sed sit unus in diversis, adhuc quaeritur an sit in illis unus sicut una intentio individualis aut sicut una intentio universalis. Tertia quaestio est quomodo intellectus materialis recipiens omnes formas materiales differat a materia prima, cuius natura est quod ipsa sit earundem formarum receptiva. Et istis subintelligi potest quaestio de materia prima, an ipsa apprehendat et cognoscat formas quas recipit an non, et si non, quare non ipsa, cum tamen intellectus materialis recipiens formas apprehendat et cognoscat eas.
74rA	III.1*		Quomodo necesse est intellectum materialem denudari et quomodo non
74rB	III.2*		An in genere aliquo subaltero disconveniet recipiens cum recepto aut solum in specie specialissima

74rB	III.3*		Cum intellectus sit substantia, ex intellectu autem et intellecto fit vere unum, quomodo potest intellectus intelligere accidentia, cum non sit unum, ut videtur, ex rebus diversorum praedicamentorum
74vB	III.4*		Utrum intellectus sit aeternus an generabilis et corruptibilis
76rB	III.5*		An intellectus materialis sit unus in diversis hominibus an numeratus a numero diversorum hominum ita quod sit in unoquoque homine intentio individualis differens secundum numerum ab intellectu materiali alterius hominis
78rA		*A catalogue of questions on* III.4, *unclear whether a continuation of the preceding items.*	Quaeri possunt super capitulum de intellectu quaestiones multae. Quarum prima est an intellectus sit actus corporis, et quomodo aliter quam aliae virtutes. Secunda an aliqua pars corporis potest dici organum intellectus an totum corpus. Tertia an intellectus insit omnibus aequaliter. Quarta an sit in intellectu quod †fingitur ibi visae imaginationis† in sensu. Quinta an evanescat species apud intellectum sicut evanescit species sensata aut imaginata, hoc est an oblivio sit aliquo modo passio intellectus. Sexta an intellectus intelligit formas sensibiles ut colorem, saporem et huiusmodi. Septima an intellectus intelligat omnes formas intelligibiles aeque vere et aeque perspicaciter. Octava quid sit intellectus, secundum quod est possibile dicere de eius quiditate. Nona utrum nobis insit certior sensitiva an intellectiva cognitio. Decima an intellectiva virtus et deliberativa, cogitativa, consiliaria differant, et quo modo. Undecima an heae dictae virtutes ab omni sensu oriantur aequaliter, an plus ab altero, et si hoc: a quo. Duodecima an species intellectiva nobiliorum an ignobiliorum sit in intellectu. Tertiadecima an intellectus possit multa intelligere simul specie diversa. Quartadecima an intelligere compleatur subito an in tempore. Quintadecima an practicus intellectus componat.

Group γ *After the above there are some 7 blank lines at the bottom of 78rA, and the whole of 78rB is also blank, as is the whole of 78v. The following two questions seem to be a separate item, although possibly occasioned by* De anima I.2.405a19-21.			
79rA		I.2.405a19-21 ?	Quaestio est de motu ferri ad adamentem sive magnetem, et primo utrum motor eius sit substantialis vel accidentalis
79vA			Utrum iste motus ferri ad adamantem sit motus naturalis vel violentus. *Cf. Thorndike & Kibre, A Catalogue of Incipits of Mediaeval Scientific Writings, Cambridge Mass. 1963, col. 1201: "Quaestio est de motu ferri ad adamantem utrum sit naturalis VA 772, 14c, f 108r-v".*
The above text ends on 80vA, expl. Sed contra hoc est quod experimento scitur quod si pulverizetur adamas movetur pulvis ad ferrum. Quaeritur causa huius. *After this, the rest of 80vA, some 24 lines, have been left blank.*			
Group δ Questions on *De anima* I:			
80vB	I.1	I.3.405b31 CONSIDERANDUM AUTEM PRIMUM	Quaeritur quare enumerando species motus non enumeravit generationem et corruptionem. Et dicendum quod hoc est aut quia potius sunt mutationes quam motus, aut vult quod intelligantur sub alternatione.
80vB	I.2	I.3.406a22-26	Consequenter dubitatur de eo quod dicit quod omne quod movetur aut quiescit naturaliter in loco aut quiescit in loco violenter
80vB	I.3	I.3.406b12-15	Postea dubitatur de eo quod dicit quod necesse est movens distare a moto secundum substantiam
81rA	I.4	I.3.406b15 QUIDAM {Quod **P**} AUTEM ET MOVERE	Hic destruit in speciali opinionem eorum qui perscrutantur de anima per naturam motus destruendo primo opinionem Democriti et secundo opinionem Platonis. De eo autem quod dicit actionem intellectus non esse perpetuam, qualiter hoc sit verum et qualiter non, patebit in libro tertio huius, ubi est locus proprius perscrutari proprietates

			intellectus. Dubitatur etiam de hoc quod dicit <I.3.407a26-31> demonstrationes non esse infinitas; oppositum enim dicit in primo Elenchorum, dicit quod forte sunt scientiae infinitae, quare demonstrationes infinitae. Dicit etiam hic <I.3.407a30-21> definitiones esse finitas, species vero rerum definiendarum infinitas. Ad primum horum intelligendum quod non intelligit demonstrationes \nullo/ [aliquo] modo esse infinitas, sed non esse infinitas ut circulationes alicuius circuli sunt infinitae. Quod autem sic intelligit planum est per suum dictum, dicit enim quod demonstrationes crescunt in medio aut extremo et procedunt recte, sed non revertuntur ad principia ita quod ex principiis fiant conclusiones. Similiter nec intelligit definitiones non esse infinitas quia non sunt species definiendae infinitae, licet ita sit, sed quia species definiendae non procedunt secundum circulum et ita sint infinitae secundum circulum. *The rest of 81rA (19 lines) is blank.*
81rB	I.5	I.3.407b9 AT VERO NEQUE QUIA {quod **P**} MELIUS	Cum iam reprehendit Platonem quantum ad substantiam suae positionis, hic reprehendit eum quoad modum suae positionis et suos sequaces et quosdam alios. Dubitatur de hoc quod dicit Aristoteles in hac parte <I.3.407b17-18> quod necesse est semper aliquid communicari ab agente et patiente. Quaestio est quidnam sit illud communicatum et utrum illud sit univocum in omni actione.
81vB	I.6	I.4.408a5 AMPLIUS AUTEM <SI> DICAMUS.	Hic ponit quartam rationem completivam primae talem: Harmonia existens in corpore altero duorum modorum est, aut enim est compositio partium quantitativarum secundum quas corpus habet motum, situm et decorem, et quae ita sibi invicem cohaerent quod non intercidit aliquod corpus medium, aut est proportio inter ipsa miscibilia ex quibus corpus mixtum; anima vero neutro istorum modorum est harmonia; ergo etc. Dubitatur hic, cum omne corpus mixtum

			constet ex quattuor elementis in aliqua proportione qualitatum activarum et passivarum compositionis, quaestio est an secundum quamlibet proportionem compositis elementis possit effici mixtum.
81vB	I.7		Hoc supposito quaeratur an si misceantur elementa in proportione in qua potest constare mixtum, utrum secundum omnem talem proportionem contingit ex elementis procreari animam
82rA	I.8	I.4.408a34 RATIONABILIUS <AUTEM> DUBITABIT	Quaestio est hic de passionibus animae, cuiusmodi sunt gaudere et tristari, sperare, timere, amare, odire, sentire, intelligere, distinguere, ratiocinari, an insunt ipsi animae per se, aut non sed soli coniuncto. Quod autem non insunt animae per se, hoc videtur Aristoteles velle in hac lectione
83rA	I.9	I.4.408a34 RATIONABILIUS AUTEM DUBITABIT	Quaestio est super hoc quod hic vult animam nec per se laetari nec tristari nec alio huiusmodi motu per se moveri, si enim ita sit, tunc anima separata a corpore non movetur aliquo huiusmodi motu, quare non una salvatur et alia damnatur
83rB	I.10	I.4.408b32 MULTUM AUTEM HIIS etc.	Quaestio est de anima separata utrum possit moveri per locum, et similis est quaestio utrum angelus possit moveri per locum, et consimilis est quaestio universaliter de omnibus intelligentiis aliis
84rA	I.11	I.4.408b32 MULTUM AUTEM HIIS	Hic ostendit quod anima non est numerus se ipsum movens. Dubitatur hic super hoc quod innuit Aristoteles <I.4.409a20-21> unitatem non differe ab alia unitate nisi solo situ, una enim unitas numeralis non differt ab alia unitate numerali, quamvis neutra illarum situm habeat. Et gratia huius quaeratur qualiter una unitas numeralis differt ab alia unitate numerali.
84rB	I.12	I.5.409b18 TRIBUS AUTEM MODIS	Haec est secunda pars huius primi libri, in qua ponit opiniones considerantium de anima per naturam apprehensionis, et habet haec pars prooemium et tractatum. Dubitatur super hoc quod dicit <I.5.410b20-21> quod solo motu locali videtur anima movere

			corpus, cum videatur movere illud secundum augmentum et detrimentum et secundum alterationes; sanitas enim et aegritudo ex dispositione animae vegetativae sunt. Solutio: ipse intelligit hoc quod anima quae movet corpus post apprehensionem delectabilis vel(?) fugiendi, et non de anima sensitiva.
84rB	I.13		An in omni contrarietate nobilius extremum <sit> sufficiens causa cognoscendi se et vilius extremum, sicut dicit Aristoteles in littera <I.5.411a3-7>.
86vA	I.14	?	Utrum anima vegetativa, sensitiva et intellectiva, cum sint in eodem, sc. homine, sint una anima numero an plures. *On 87rA there is a lacuna, marked with 26 blank lines. The lower ¾ of col. 87vA and the whole of 87vB blank.*
88rA	I.15	I.5.411a7 ET SI IN TOTO	Consequens est quaestio super hoc quod hic vult animam non esse ex elementis. Videtur enim quod tam vegetativa quam sensitiva sit ex elementis
88rB	I.16		Hoc habito consequens est quaestio quomodo vegetativa et sensitiva procedunt in esse, et maxime de vegetativa et sensitiva in plantis et animalibus quae generantur per putrefactionem
88vB	I.17		Nondum tamen est manifestum utrum partes animae sint differentes secundum substantiam vel non, ut vegetativa et sensitiva et intellectiva in homine. *Follows question about this, expl. 89rA:* Ad ultimum dicendum quod sermo Augustini intelligenda est de anima intellectiva, et ibi veritatem habet, et non alio modo. *Some blank lines follow. 89rB and the whole of 89v are blank.*

§ 3. Origin of the anthology

Supposing Rega Wood's dating of the script to be approximately right, the collection of questions on *De anima* must have been gathered no later than the 1250s or—at the very latest—the 1260s. On the other hand, the the authors' acquaintance with the *Corpus Aristotelicum* and Averroes is such that one is not inclined to think the constituent questions were produced much before the middle of the 13th century.[1] Given the handwriting, the attributions to an English master (Adam of Whitby), the fact that the question comments on an Aristotelian text, and that in δ I.8 (f. 82rA) the author says "Quod autem non insunt {*sc.* passiones} animae per se, hoc videtur Aristoteles velle *in hac lectione*", one would be inclined to think that they are products of teaching at the faculty of arts in Oxford. But there is an oddity: at least three questions appeal to Augustine (α: II.28, II.34; δ I.17), and δ I.9 in the argumentation appeals to Christian doctrine about salvation and damnation, while I.10 raises a question of angelic movement—all features that one would not expect in texts from an arts faculty, though, perhaps, the early date of the texts may explain why there is not the same clear separation of theology from philosophy that is usually observed in later products from the arts faculties of both Oxford and Paris.

It is not easy to see what sort of process lies behind the finished anthology. Assuming that one person gathered all the questions, one would think that at least the four groups are independent in the sense that no source has been excerpted for more than one of the four, but even this cannot be taken for granted.

In group α, several questions are attributed to either master A(dam of Whitby) or master R. These attributions occur partly in the margins, written in black ink, and probably by the text scribe—typically having the form *(Quaestio) secundum magistrum .A. (de Wyteby)* or *(Quaestio) secundum magistrum .R.*—and partly in question titles, written in a less dark ink and squeezed in between the end of one question and the beginning of the next, although the text scribe had left no room for such titles. At the beginning of qu. α II.25 there is one of the usual marginal

[1] There are quotations of at least the following Aristotelian works: *Cat., APo., Ph., GC, Sens., Metaph.* and to the following by Averroes: *Comm. Ph., Comm. de Anima, Compendium De memoria.*

notes in black ink *secundum .R.*[1] and then also, squeezed in between the end of II.24 and II.25, *Quaestio secundum magistrum .R. an sit aliquod unum sensibile commune* in ink of a lighter shade.

As we shall se in § 4.2, there is one curious case of a question attributed to master A being sandwiched in between the *disputatio* and the *determinatio* of a question by master R.

§ 4. Introduction to the editions

I edit below a series of questions from group α.

§ 4.1 A question about Psammetichus' experiment

First comes an anonymous one *(II.44)* about Psammetichus's experiment, which consisted in letting a couple of children grow up without access to language, to see which language they would spontaneously acquire. This question should be added to the dossier I published in *CIMAGL* 86.[2] It has a couple of unusual features in its discussion of the thesis that Hebrew might be the natural language of mankind. First, it points out that the Jews who master the language do so only thanks to intensive study, which suggests that the author actually had some acquaintance with the situation among contemporary Jews. With other authors one often has the suspicion that they were completely ignorant of the fact that Hebrew was no longer anyone's mother tounge. Second, it launches the extraordinary claim that producing words in Hebrew is, for the most part, much easier than in any other language, and so spontaneous language creation would favour words with a similarity to Hebrew ones:

> quia facilior est vocum hebraicarum formatio—ut in pluribus, dico—quam formatio vocum aliorum idiomatum, ideo credo quod pueri in deserto magis convenirent in suis vocibus cum vocibus hebraicis quam aliis alterius idiomatis

It is not quite clear what the author means by 'formatio': is it the vocal articulation or is it the formation of the words according to the morphological and phonotactic rules of the language? Whichever it is, if

---

[1] I actually cannot see the *.R.* in the photograph at my disposal, as it is hidden in the margin.

[2] S. Ebbesen, 'Does Language Acquisition Depend on Hearing a Language? A Text Corpus', *CIMAGL* 86 (2017) 138-215.

the remark is not completely gratuitous, is suggests someone who has learned a bit of Hebrew himself and found it relatively easy.

§ 4.2 Some questions about the sense of touch

The second extract published in this study is a cluster of questions (*II.55-60*) about the sense of touch. *II.55* is a regular question with *rationes quod non* and *quod sic* followed by a determination (solution). It is attributed to *R*. By contrast, *II.56*, with attribution to *A*, is the sort of brief question that just describes the problem and immediately goes on to the solution. The unattributed *II.57* is of the same type. The equally unattributed *II.58* is more elaborate. It offers no less than seven arguments against the claim that touch is not one sense, but none in favour of it, except by mentioning in the formulation of the question that Aristotle thinks so. The determination is very brief, and there is an equally brief collective answer to the seven arguments.

Qu. *II.59* is attributed to *R*. The question is whether touch is one particular sense. Three arguments are offered for this being the case and five *(2.1-5)* for the opposite case. But then a marginal addition adds a question ("Item quaeritur utrum ...") that, in fact, is a sixth argument *(II.6)* for the non-unity of touch. The argument relies on the notion that a sense is a midpoint (a *medietas*) between two contraries, and seems to have occasioned the subsequent inclusion of a *quaestio incidens* (*II.59*^{bis}) about how to understand the claim that a sense is midpoint between contrary objects of sensation. Three arguments to the effect that it cannot be such a midpoint are followed directly by a solution to the problem.

Then, although we still have not got a determination of qu. *II.59*, a new question is introduced concerning Aristotle's claim that the organ of touch cannot be our flesh. This question, *II.60*, is attributed to *A*. Five arguments that flesh must be the instrument of touch are followed by a brief solution of the problem. After which, we quite unexpectedly get an answer to argument *1.3* from question *II. 59*^{bis}, but phrased as if the argument had actually been an independent question:

> Ad hoc autem quod quaeritur quare non omne medium discernit, respondendum ...

Only then do we reach the determination of qu. *II.59*, which turns out to be extraordinarily long. It starts by listing four *quaestiones annexae (a-d)*, and then goes on to say that to solve those questions it is neccessary to

know what the sense of touch *(sensus tactus)*, the power of touch *(virtus tactiva)* and the objects of touch *(tangibilia)* are. We are then offered a definition of the sense of touch as *prima apprehensio qua percipit animal formas operationum corporum naturalium applicatorum.* This less than perspicuous definition is then commented on in considerable detail. Next follows a long explanation of how the power of touch is one in spite of being in several parts of the body.

Finally, then, we get to a direct answer to qu. *II.59:*

> Redeundum ergo ad quaestionem quae quaerit an tactus sit sensus unus particularis an plures. Et dicendum est quod ...

After the body of the determination the author turns to the *rationes principales*, but he only answers two, namely arguments *2.2* and *2.6*, confusingly referring to the latter—which was originally introduced as a marginal addition and under the form of a question—as "quod tertio opponitur". Finally, he answers item *c* from the *quaestiones annexae* presented at the beginning of the determination of *II.59.*

Question *II.59*, ostensibly by master *R*, not only has *II.60* by master *A* sandwiched between the initial *disputatio*, including the *quaestio incidens II.59*^{bis}, and the *determinatio*, it also is very messy. I dare not guess when the disorder was created. If the text of *II.59* originated as a reportation, that might be part of the explanation, but disorder could also have been created in other ways. And who caused master Adam's question to be sandwiched in between the two main parts of master *R*'s question? It could be master *R*, but we might also suspect the anthologizer.

§ 4.3 *Ratio edendi*

Orthography, paragraphing and punctuation are all my own, applied with next to no concern for what the ms offers. All matter in italics or bold is my additions. Principal arguments are numbered *1.1-n* and *2.1-n.* Determinations (= *solutiones, positiones*) are numbered *3*, even when there is only one series of principal arguments, so the numbering may jump from, e.g. *1.5* to *3.* Answers to arguments are indicated with an arrow and the argument number; thus '→ *1.1-7*' = *Answer to arguments 1.1 to 1.7.*

References to *loci Aristotelici* are to Immanuel Bekker's *Aristoteles graece*, Berlin 1831. The works are abbreviated as in Liddell-Scott-Jones, *Greek-English Lexicon.* References to Averroes' commentary on *De anima* are to F. Stewart Crawford's *Averrois Cordubensis Commentarium magnum in Aristotelis De anima libros*, Cambridge, Mass. 1953.

§ 4.4 Sigla

P	*codex Bibliothecae Metropolitanae Pragensis M.80*
/59vB/	*hic incipit columna dextra folii 59 versi*
\album/	album *secundario (inter lineas vel in mg.) inseruit scriba*
[album]	album *delendum censeo*
[[album]]	album *deletum habet codex*
<album>	album, *quod numquam in codice vel codicibus fuit, addendum censeo*
†album ac†	*verba* album ac *aut per se corrupta esse aut aliquid excidisse puto*
<***>	*lacunam latere censeo*
(?)	*de lectione vocis praecedentis dubitare licet*
pond()lem	*vox ita compendiose scripta ut inter* pond *et* lem *aliquid omissum esse indicetur*
cf.	*confer, conferend-us/a/um etc.*
mg dext:	*in margine dextra*
mg sin:	*in margine sinistra*
iter.	*Iteravit*

§ 5. Selected questions

Quaestio II.44

55rB Postea quaeritur

a. an ita insit homini naturalis loquela quod loqueretur quis etiam si ab infantia esset educatus in deserto neminem umquam audiendo;

b. et si essent duo pueri [duo pueri] ab humana conversatione separati, etiam a se invicem, utrum, si ambo loquerentur, haberent eandem an diversam et diversam loquelam.

1. (ad a). Quod autem non loqueretur infans qui sic est remotus a conversatione hominum videtur eo quod omnis loquens loquitur aliquo idiomate; iste non loqueretur aliquo idiomate, quia nec gallice nec anglice nec latine nec graece nec hebraice etc.

3a. Et dicendum quod ipse loqueretur et proferret voces litteratas volens per eas animi conceptum significare, non tamen loqueretur in aliquo tunc hominum idiomate, sed de se construeret novum idioma non instructus. Ex hoc patet differentia inter homines loquentes et aves loquentes, sc. quod homines loquuntur litteratorie et imponunt illas voces ad significandum quod est apud animam conceptum, quamvis non fuerint instructi; aves autem, quamvis loquantur litteratorie in aliquo idiomate, egent instructione, nec **/55vA/** etiam [possunt] imponunt voces ad significandum.

3b. Ad secundo quaesitum dicendum quod pueri in diversis locis desertis commorantes nullam audientes loquelam non loquerentur eodem idiomate, nec intelligeret unus alterum, quia iste suo modo et pro voluntate sua aliter formaret voces litteratas quam alius; et si fortuito casu accideret quod quasdam voces ea<s>dem haberent, diversis tamen rebus forte unam vocem imponere<n>t, ac si hic appellaret tale animal 'hominem' et tale animal 'equum', alius vero econverso. Quod si aliquam vocem unam uni et eidem rei imponerent in construendo sibi idiomata, hoc mirabiliter accideret et valde a casu duplici: unus enim est casus quod eadem vox inventa sit apud diversos, alius casus—et mirabilior—quod eidem rei significandae imponatur.[1]

---

[1] imponatur] īpo()tur **P**.

Verumtamen si essent cohabitantes in uno loco deserto, credo ipsos posse invenire unum novum idioma eis commune. Necessaria tamen esset eis sensibilis demonstratio rerum inter eos, ut quando unus formet vocem ostendat alteri rem cui vult imponere, et quod illa vocis impositio memoriter retineatur penes utrumque vel alterum.

Nec credo hoc esse verum quod famose dicitur quod quilibet puer non instructus ad loquendum loqueretur hebraice. Illi enim qui modo loquuntur hebraice, ut iudaei, egent necessario multa doctrina et instructione. Item, apud hebraeos est ars loquendi recte et non recte; ars autem non est circa ea quae sunt a natura, nullus enim eget arte ad comedendum etc.; ergo loqui hebraice non est a natura. Verumtamen, quia facilior est vocum hebraicarum formatio—ut in pluribus, dico—quam formatio vocum aliorum idiomatum, ideo credo quod pueri in deserto magis convenirent in suis vocibus cum vocibus hebraicis quam aliis alterius idiomatis, non penitus et universaliter; nec etiam si eodem modo formassent voces, non tamen singulas voces singulis rebus imponerent eodem modo quo modo habent hebraei eas impositas, sed aliter penitus; et si aliquas res penitus eisdem vocibus appellassent, hoc esset quam maxime a casu.

Quaestio II.55

58vB <II.11.422b17> DE EO AUTEM QUOD POTEST TANGI

mg dext: Quaestio secundum .R.

Quaestio est hic an omnis sensus particularis sit aliquis tactus.

1. Quod non sic ostenditur:

1.1 Si ita esset, ergo tactus non poneret in numerum cum ceteris sensibus; sed iam ponit et est quintus.

Et tamen haec ratio posset prohiberi per hoc quod gustus et tactus ponunt in numerum, et tamen gustus est quidam tactus. Sed qualiter hoc habeat **/59rA/** veritatem patebit post.

1.2 Item, eorum quae ex opposito dividunt aliquod commune, sicut visus et auditus etc. condividunt sensum, non praedicatur unum de altero vel alteris.

1.3 Item, comparatio sensibilium inter se est sicut comparatio sensuum; sed visibile et audibile secundum quod huiusmodi non est tangibile; ergo nec visus nec auditus est tactus.

1.4 Item, in libro De sensu et sensato[1] reprehendit Aristoteles eos qui ponunt omnia sensibilia esse tangibilia et omnem sensum esse tactum.

2. Ad oppositum:

2.1 Omnis actio, similiter et passio, naturalis fit per contactum (hoc scribitur in libro De generatione[2]); omnis sensus est naturalis actio vel passio; ergo etc.

2.2 Item, quotiens aliquid dicitur de pluribus secundum prius et posterius, illud quod primum est salvatur in omnibus posterioribus—verbi gratia, cum ens dicatur de substantia et accidentibus per prius et posterius, sub omni accidente, in quantum ipsum est ens, est substantia. A simili, cum sensus dicatur analogice de particularibus, et primus illorum sit tactus, erit tactus sub unoquoque aliorum. Quod autem tactus sit primus sensuum apparet per Aristotelem in libro De sensu et sensato, et etiam in isto secundo De anima,[3] cum dicit quod animal dicitur animal propter sensum primum, qui est tactus. Et quia prius est a quo non convertitur subsistendi consequentia, sed sequitur 'aliquis sensus aliorum alicui inest, ergo[4] tactus inest', et non econverso.

2.3 Item, gustus est quidam tactus, sicut habetur in De sensu et sensato;[5] quare ergo non similiter est quilibet alius sensus quidam tactus?

3. Ad hoc dicendum quod sicut haec propositio est vera 'omnis actio et passio naturalis est per contactum agentis cum patiente', ita verum est quod omnis sensus sit per contactum sensibilis cum sentiente.

Sed attendendum est quod tactus sive contactus dicitur multipliciter:

Uno modo et communissimo dicitur tactus sive contactus simultas quorumcumque, sive fuerint quanta vel non; et hoc modo verae sunt iam dictae propositiones. Cum enim agit ignis in corpus distans ab eo calefaciens ipsum, primus ignis emittens calorem non tangit ipsum patiens, sed virtus

---

[1] Arist., *Sens.* 4.442a29-442b3.

[2] Arist., *GC* I.6.322b21-24.

[3] Arist., *de An.* II.2.413b2.

[4] ergo] quod **P**.

[5] Arist., *Sens.* 4.441a3.

calefactiva quae emittitur ab illo igne tangit ipsum patiens, ita quod est simul cum eo non tantum in superficie sed in profundo. [et in hoc differt naturalis a mathematico] Similiter in quolibet sensu est contactus sive tactus sensibilis cum sentiente, hoc modo sc. quod a re sensibili obiecta transmittitur ad ipsum sentiens virtus quae est motiva sensus, et haec virtus simul est cum sensu quando agit in sensum; et quod defert hanc virtutem est species rei obiectae sensibilis, et quod defert hanc speciem a re obiecta ad organum sensus est medium.

Alio autem modo dicitur tactus applicatio quanti ad quantum; et ille modus sic dividitur, quia quod est quantum aut est mathematicum aut physicum. Item, si quantum physicum tangit aliud quantum physicum, adhuc dividitur, quia aut erit ille tactus cum apprehensione, ut si alterum contingentium vel utrumque fierit apprehendens, vel sine apprehen-**/59rB/**sione, ut si neutrum fuerit apprehendens, sicut lapis tangit lapidem. Si cum apprehensione, sic dicitur sensus tactus prout comprehendit sub se gustum et tactum; ergo si sit cum apprehensione saporum, erit ille tactus gustus, et sic intelligendum quod gustus est quidam tactus. Si autem sit cum apprehensione specierum tangibilium, de quibus postea dicemus, erit tactus qui est primus sensus quinque particularium sensuum et ponens in numerum cum quattuor reliquis.

Ex ista distinctione patet tam quaestionis dissolutio quam ad obiecta responsio. Patet etiam ratio analogiae ipsius tactus ad alios.

Quaestio II.56

<II.11.422b13> OMNIS ENIM SENSUS UNIUS CONTRARIETATIS

mg dext: Quaestio secundum A.

Quaestio est de dictis in hac parte, et primo super hoc quod dicitur quod sensus unus est unius contrarietatis. Cum enim in contrarietate sit duplex natura, et unus sensus est unius contrarietatis, utrum ergo in sensu uno est duplex natura correspondens duplici naturae in contrarietate, an sit una natura in sensu uno respondens unicuique parti contrarietatis. Si primo modo, tunc nullus sensus proprius est vere sensus unus, cum in omni sensu sit duplex natura. Si secundo modo, tunc unitas sensus respondet uni rei ad quam reducantur ipsa contraria; sed ista unitas non est unitas secundum speciem sed secundum genus; ergo unitas in sensu non est unitas

secundum aliquam naturam specialem, sed tantum secundum genus; quod est inconveniens.

3. Ad quod dicendum quod in unoquoque sensu [[sunt]], ad minus alio a tactu, est una natura specialis, quae primo nata est ad unam partem contrarietatis, sc. ad illam quae se habet per modum habitus; secundario vero ad aliam partem contrarietatis, sc. privationem, de qua non iudicas[1] nisi mediante prima, sicut non iudicas de obliquo nisi mediante recto; et propter hoc non †oportet†[2] quin in sensu uno sit unitas secundum sensum specialem, licet contraria apprehensa ad aliquid unum secundum speciem non reducantur.

Quaestio II.57

Consequens est quaestio, si omnes qualitates posteriores reducantur ad differentias tangibiles, propter quid tactus, qui est iudex tangibilium, non potest esse iudex omnium qualitatum posteriorum sicut visus, qui est [in] iudex colorum extremorum, est simpliciter iudex omnium aliorum colorum mediorum.

3. Ad quod dicendum quod quaedam qualitates posteriores sunt valde propinquae differentibus tangibilibus, ita quod fiunt per mixtionem earum et non addunt naturam novam super illas: et omnium talium potest tactus esse iudex. Quaedam vero sunt valde remotae a differentiis tangibilibus, quae non fiunt per mixtionem earum sed consequuntur quodammodo ad mixtionem earum et addunt naturam novam super differentias tangibiles; et talium non potest tactus esse iudex.

Quaestio II.58

Consequens est quaestio super hoc quod vult tactum non esse sensum unum.

1. Contra quod sic:

1.1 Si tactus non sit sensus unus, ergo non sunt tantum quinque sensus.

---

[1] iudicas – iudicas] *an* iudicat – iudicat *scribendum?*

[2] oportet] *lectio incerta* **P**.

1.2 Item, sensus communis in essendo unus sensus potest sentire omnes differentias sensibiles, ergo tactus in essendo sensus unus potest sentire omnes diffferentias tangibiles.

1.3 Item, sicut materia est susceptiva contrarietatum secundum materiam, sic sensus est susceptivus contrarietatum secundum speciem; sed materia in essendo una est susceptiva plurium contrarietatum secundum materiam; ergo sensus **/59vA/** in essendo unus potest esse susceptivus plurium contrarietatum secundum speciem.

1.4 Item, maior est unitas in qualitatibus primis quam in posterioribus; sed differentiae tangibiles sunt priores aliis; ergo maior est unitas in illis quam in aliis sensibilibus; ergo maior <est> unitas in tactu quam in aliis sensibus.

1.5 Item, maior est unitas in radice quam in eo quod sequitur radicem; sed tactus est sicut radix ad quam consequuntur alii sensus; quare maior est unitas in tactu quam in aliis sensibus.

1.6 Item, instrumentum tactus est tantum unum; ergo tactus tantum unus sensus. Probatio primae: instrumentum in tactu non est denudatum a differentiis tangibilibus sed ab ultimitatibus earum, ut infra habetur,[1] inter quas ultimitates ipsum est medium; sed medium est iudex extremorum; in hoc ergo instrumento, cum sit medium et unum, potest esse iudicium omnium extremorum; ergo sufficit quod sit unum; ergo secundum naturam debet esse tantum unum.

1.7 Item, in hiis tribus sensibus—visu, auditu, olfactu—sunt duo instrumenta extra reducta ad aliquid unum intra; in tactu vero non sunt aliqua huiusmodi duo extr[em]a, et hoc est signum manifestum quod non est nisi aliquid unum intra, et ita instrumentum tactus est tantum unum; quare tactus est tantum unus sensus.

3. Ad hoc dici potest quod sicut substantia elementi est una et tamen illa substantia duplicis naturae est, sic substantia tactus est una et tamen illa substantia duplicis naturae est secundum duplicem naturam aeque primam in contrarietatibus quarum est iudex.

→ *1.1-7* Rationes vero obiectae bene concludunt quod substantia tactus est una, sed non concludunt quod haec substantia non sit duplicis natura;

[1] *Cf.* Arist., *de An.* II.11.424a2sqq.

immo ratio Aristotelis demonstrat quod necesse est hanc substantiam esse duplicis naturae.

Quaestio II.59

mg sin: Quaestio secundum .R.

Cum autem iam habeamus qualiter \sensus/ tactus ponat in numerum cum reliquis, quaeritur an ille sensus sit unus sensus particularis an plures.

1.1 Si plures, ergo non haberemus tantum quinque sensus particulares sed sex vel plures.

1.2 Item, cum tota anima sensitiva sit una simplex substantia, ipsa in se non dividitur nisi per virtutes, et haec divisio virtutum est a diversitate partium sive organorum corporis, in quibus exercet anima suas operationes; quia enim receptum est in recipiente per modum recipientis et non per modum recepti, ideo corpus animalis cum recipit informationem animae sensitivae recipit ab eisdem diversas virtutes in suis diversis partibus diversimode dispositis, ut in oculis virtutem visivam et in auribus auditivam, et sic de ceteris. Hinc arguo sic: distinctio virtutum sensitivarum est [alia] a distinctione organorum; cum igitur in corpore unius animae non sint organa tangendi specie diversa, non erunt in eo virtutes tactivae specie distinctae et differentes.

1.3 Item, si plures sint tactus, quare ergo non pluribus nuncupatur nominibus? Vel quare animalia imperfecta habentia tantummodo gustum et tactum non nisi duos dicuntur habere sensus?

Ad haec duo respondet Aristoteles dicens quod latet nos pluralitas quae est in tactu, quia medium per quod sentiuntur omnia sensibilia est pars ipsius sensitivi.

2. Quod autem tactus non unus sed plures sit sensus arguitur:

2.1 Omnis sensus unus unius est contrarietatis primo et principaliter; tactus non est unius contrarietatis sed plurium; ergo non erit unus sensus sed plures secundum speciem. Verbi gratia, tactus est sensus calidi et frigidi, humidi, sicci, duri, molli<s> et aliorum multorum, quae non videntur posse reduci ad unam contrarietatem.

2.2 Item, unius una est perfectio, et quorum sunt plures perfectiones, ipsa sunt plura; cum ergo sensibile sit pefectio sensus sicut intelligibile intellectus, sequitur quod si sensibile non sit unum, quod nec sensus erit unus **/59vB/** specie sed plures.

2.3 Item, si tactus sit unus, quare ergo non reducuntur omnia tangibilia ad unum secundum genus et nomen, sicut omnia visibilia ad colorem et omnia audibilia ad sonum?

2.4 Item, si tactus sit unus sensus et tangibile unum secundum genus, et unius una est definitio, quaeritur quae sit illa definitio sensus tactus, et quae definitio tangibilis.

2.5 Item, tam Aristoteles quam Averroes[1] videntur velle quod tactus <non> sit unus sensus.

2.6 \Item quaeritur, cum sensus sit quaedam medietas inter sensibilia extrema contraria, nos videmus quod eadem[2] duo extrema contraria plura possunt habere media, sed non videmus quod duo paria extrema contrariorum idem habeant medium nisi aequivoce; ergo, cum tactus sit medium inter duo paria vel tria extremorum contrariorum, erit tactus aequivoce[3] sensus./

Quaestio II.59bis

Item, quaeritur quomodo sensus est medietas sensibilium contrariorum.

1.1 Si enim contraria visibilia sint album et nigrum, et visus sit medium inter haec, ergo erit pallidum vel rubeum vel viride vel huiusmodi, haec enim sunt media.

1.2 Item, omne medium est in eodem genere cum extremis, ut habetur in primo Posteriorum in capitulo de statu praedicamentorum;[4] similiter habetur hoc in IX° Metaphysicae[5]—genere, dico logico; ergo virtus sensitiva esset accidens, quod absurdum est dicere.

---

[1] *Cf.* Averroes, *de An.* II.109, 299.10-11: "Cum dedit sermonem necessarium ex quo apparet quod sensus tactus est plus uno". *Item* II.112, 302.7: "Et demonstrat quod sensus tactus est plus quam unus".

[2] eadem] *lectio incerta* **P**.

[3] aequivoce] aequivocus **P**.

[4] Arist., *APo.* I.22.

[5] *Locum non inveni.*

1.3 Item, si sensus sit medietas extremorum contrariorum eo quod medium est discretivum extremorum, ut dicit,[1] quare non apprehendit et distinguit color medius colores extremos vel virtus media inter duas malitias utramque malitiam, ut largitas prodigalitatem et avaritiam?

3. Et ad hanc quaestionem dicendum quod medium dicitur multipliciter. Uno modo illud quod est in potentia respectu actus utriusque extremi, quamvis illa extrema physica mixtione non commisceantur ad illius medii [extremi] compositionem; et hoc modo dicitur punctus esse medium inter lineam rectam et curvam, unita<s>que paris et imparis, et natura unitatis media inter omnes contrarias passiones repertas in[2] numero, et natura puncti media inter omnes contrarias passiones repertas in continuo. Hoc modo dicitur sensus seu natura animae sensitivae esse in medietate contrariarum specierum sensibilium. \Alio modo dicitur esse medium inter aliqua quod componitur partim ex hoc et partim ex illo; et hoc dividitur, quia aut compositum est eiusdem generis proximi cum ipsis componibilibus, sicut rubeum cum albo et nigro, et tepidum cum calido et frigido; aut non eiusdem, ut largitas, quae est alterius generis quam extrema vitia, et mixtum ex elementis alterius est generis proximi quam ipsa miscibilia. Et hoc ultimo modo verum est dicere quod in compositione organi consistit [[in]] medieta[[tibu]]s extremorum sensibilium per illud organum, et in compositione oculi est quaedam medietas et temperamentum colorum, et in compositione linguae temperamentum est medietas saporum, et in compositione carnis aut nervi quaedam medietas tangibilium, et sic in aliis, ita quod in compositione organi sensus visus consistit temperamentum omnium sensibilium specierum. †.5.†/

---

[1] Arist., *de An.* II.11.424a6.

[2] in numero – repertas] *iter.* **P**.

Quaestio II.60

mg dext: Quaestio secundum .A.

Consequens est quaestio super hoc quod vult[1] carnem non esse instrumentum in tactu.

1. Contra quod sic:

1.1 Instrumentum tactus debet esse complexionatum ex differentiis tangibilibus in medietate existentibus, ut habetur infra;[2] caro est corpus huiusmodi; ergo debet esse instrumentum tactus.

1.2 Item, ut habetur in primo huius,[3] ossa, nervi et pili non sentiunt propter terrestrietatem abundantem in illis; nullum ergo horum est instrumentum alicuius sensus, quare nec tactus; quare oportet quod caro sit instrumentum eius.

1.3 Item, omnis pars vera[4] animalis est animata anima sensitiva; caro est vera pars animalis; ergo est animata anima sensitiva; ergo in carne ut in subiecto est aliquis sensus, sed hoc non est nisi tactus; alicubi[5] enim in carne est nullus alius sensus; in [[con]] carne ergo ut in subiecto est tactus.

1.4 Item, caro aut de sui natura potest sentire differentias tangibiles aut non. Si non, ergo non vivit vita sensitiva; si potest, ergo in carne est sensus quo potest sentire differentias tangibiles; ergo in carne est tactus.

1.5 Item, caro nutritur et augetur; ergo in carne est vis vegetativa; sed vegetativa et sensitiva non separantur loco in animali, ut praehabitum est; ergo simul cum vegetativa est sensitiva in carne; ergo aliquis sensus, qui non potest esse nisi tactus.

3. Ad haec dici potest quod sicut virtus visiva non radicatur in superficie oculi extra sed in quodam nervo interiori ad quem[6] colligantur duo oculi, ut habetur in libro De sensu et sensato,[7] sic virtus tactiva non est primo in superficie carnis extra, sed intus in quodam nervo ut in subiecto a carne

---

[1] Arist., *de An.* II.11.423a4-5.

[2] Arist., *de An.* II.11.423b26-424a5.

[3] Arist., *de An.* I.5.410b1.

[4] vera] *vel* una (u *cum* a *suprascripta*) **P**; *item paullo infra.*

[5] alicubi] alicuiubi *vel* aliterubi **P**.

[6] quem] quod **P**.

[7] *Locum non inveni.*

circumdato, a quo quidem nervo influitur virtus sentiendi in carnem circumdantem. **/60rA/**

→ *59bis, 1.3* Ad hoc autem quod quaeritur quare non omne medium discernit, respondendum quod nihil apprehendit aut discernit nisi quod est substantia. Unde nec color nec largitas nec punctus[1] nec unitas, quia nullum eorum est substantia sed accidens, nec adhuc omnis substantia ex diversis composita discernit, sed cui dispositor universi concessit; mineralia enim et plantae non discernunt.

Determinatio quaestionis II.59

3. Ad primam quaestionem dicendum quod quaerere quomodo tactus sit sensus unus et quomodo plures multum simile est ad quaerere quomodo caro vel aliquod aliud corpus compositum ex tangibilibus, nec ex calidis frigidis, humidis siccis, mollibus et duris et huiusmodi, unum sit, et quomodo plura.

Sunt autem aliae quaestiones huic annexae:

- *a.* Una sc. quae quaerit, cum virtus visiva et tactiva sint[2] virtutes specie differentes, quomodo consistere queunt in eadem parte corporis, ut in oculo, ex quo distinctio virtutum est a distinctione organorum.
- *b.* Alia quaestio quaerit quare tactus dicitur omnium sensuum maxime materialis aut maxime proximus.
- *c.* Et tertia quaestio est quare hic sensuum est animali maxime necessarius.
- *d.* Et quarta quaestio est quare tactus dicitur primus sensus, seu quare non convertitur quod sicut tactus est ubicumque est aliquis ceterorum, sic et quilibet aliorum ubi et tactus.

Ad istorum igitur notitiam sciendum in principio quid est sensus tactus, et quae virtus tactiva, et quae sunt tangibilia. Dico ergo quod sensus tactus est prima apprehensio qua percipit animal formas operationum corporum naturalium applicatorum. Et haec definitio eget explanatione.

---

[1] punctus] p^{c}tus **P**.

[2] sint] sunt **P**.

Quia igitur haec definitio est sensus tactus, e[s]t sensus tactus prout est sensus particularis, et omnis †necessaria†[1] cognitio ortum habet a sensu particulari, ideo apponitur haec particula ‟prima”. Cum enim aliquis videt ignem quem non tangit, statim in ipsa visione cognoscit quod hoc quod videt calefactivum est, quia prius in re tali talem operationem expertus est. Apprehensio ergo caliditatis in illo igne non erit solum sensu particulari, sed potius per collationem et rationem; et fundamentum huius rationis est experimentum quod prius fuit in sensu, et ideo hoc quod dico ‟prima apprehensio” contrahit apprehensionem ad sensum particularem.

Haec autem differentia ‟qua percipit animal” ideo apponitur quia etsi intelligentiae superiores aut corpora supracaelestia percipiant formas operationum naturalium, hoc non faciunt sensu tactu, nec sensu omnino, immo virtute aliqua cognoscitiva concessa eis.

Haec autem differentia ‟formis operationum” apponitur ad determinandum et distinguendum differentias tangibiles, nam cum applicatur corpus physicum alii corpori physico, vel sentienti vel non sentienti, diversificantur formae operationum eius in illud secundum exigentiam tam agentis quam patientis:

Quandoque enim digerit unum aliud, et digerere aliquid est resolvere ipsum in simpliciora quae possunt elici ex illo,[2] et cum sensus percipit hanc formam operationis in aliquo quando ipsum sensitivo ap/**60rB**/plicatur, iudicat ipsum esse calidum, et ipsum sensitivum si pertractet dicit quod idem sensatum similem operabitur operationem in corporibus aliis si eius applicetur. Et memorandum quod digerere <est> ad plenum vel ad non plenum; operatio autem talis dicitur calefactio et virtus per quam perficietur operatio dicitur calor, et species deferens[3] virtutem est species seu forma rei calidae.

Quandoque autem constringit unum aliud et consolidat eius compaginem, quae est ex rebus differentibus [[in]] natura, et haec constrictio est infrigidatio, et virtus constringens est frigus, et deferens virtutem est forma frigidi, et illud est frigidum cuius est illa forma.

---

[1] necessaria] ncci[a] **P**; *an* nostra *scribendum?*

[2] illo] illis **P**.

[3] deferens] differens **P**.

Praeterea, ex applicatis ad invicem quandoque unum adaptat aliud ad hoc ut facilius possit digeri et rarefieri et suscipere operationem caloris, et sic adaptare aliquid est humectare illud idem.

Quandoque autem unum adaptat aliud ad hoc ut resistat digestioni et rarefactioni et pareat constrictioni, et hoc est desiccare. Et quia siccum et humidum consistunt in adaptatione ad constrictionem et rarefactionem, frigidum vero et calidum in ipsa constrictione et rarefactione, haec est una ratio quare [[s]] siccum et humidum passivae qualitates dicuntur, calidum vero et frigidum activae.

Et hic notandum quod inter omnia elementa praedominatur in igne calor, quia in eodem prae ceteris abundat virtus resolutiva seu digestiva, et haec virtus est consequens eius speciem per se. In eodem etiam est siccitas, quia non est in igne adaptatio ad digestionem aut rarefactionem, quia perfecte digestus est et rarefactus quantum se extendit possibilitas transmutabilis naturae; sed est in eo potentia ad condensationem ut in habitu est potentia ad privationem, et ideo in eo est siccitas consequens eius speciem.

In aere autem est humiditas per excellentiam, quia ibi est nimia aptitudo ad receptionem rarefactionis, et huius signum est quod aer vicinatur igni in compositione universi, et humiditas est qualitas consequens eius speciem per se, caliditas vero est in eo quia approximatur naturae ignis, quamvis non attingat eius virtuti ad plenum; et haec qualitas consequitur eius speciem per accidens, nec tamen adeo[1] per accidens ut siccitas consequitur speciem ignis.

In aqua autem excellit[2] frigiditas, non quod ita sit omnium corporum constrictivum, sed maxime constrictivum, nam quod maxime constringitur ex simplicibus terra est, et in eadem est maxima aptitudo ad constrictionem et ineptitudo ad expansionem et dilationem, et ideo maxima siccitas; et quia frigidum ex activis est, et actio dicit potentiam et habitum, et quod est ex natura terrae est per abnegationem et privationem, et maxima distantia est inter contraria prout unum dicit privationem et habitum et reliquum privationem et defectum, ideo terra, quae in situ universi maxime distat ab igne, maxime opponitur igni **/60vA/** in suis qualitatibus, si quis attendat oppositionem inter privationem et habitum et non oppositionem quae est

---

[1] adeo] aliud eo **P**.

[2] excellit] excellunt **P**.

inter duo quorum utrumque sonat et[1] privationem et habitum. Terra enim summe sicca est, quia summe inepta dilatationi, et ignis magis discrepat a terra quam si esset summe humidus, i.e. summe aptus dilatationi; ipse enim iam summe actu dilatatus, et in terra maxime invenitur effectus frigoris, sc. constrictio, sicut in igne maxime invenitur effectus caliditatis, sc. dilatatio; aqua vero nobilior est quam terra, et ideo retinuit effectum ignobilioris qualitatis activae, sc. frigoris, non effectum vehementissimum, sed virtutem activam fortissimam, et habet humiditatem quia approximatur naturae aeris in aptitudine ad rarefieri et dilatari. Et ecce quod utrumque ex elementis mediis habet suas qualitates aequanimius quam utrumque ex qualitatibus extremis.

Item, quandoque potest unum corpus applicatum alii penetrare illud et dividere, et tunc dicitur activum; quandoque vero non, et tunc dicitur hebes; quandoque premit unum al<i>ud deorsum vel trahit, et tunc dicitur grave; quandoque vero non, sed potius sublevat, et tunc dicitur leve; quandoque cedit corpus pulsui et divisioni, et tunc dicitur molle; quandoque vero resistit, et tunc dicitur durum; quandoque impedit rectum processum illius quod movetur super eius superficiem per hoc quod quaedam partes eius eminent, quaedam deprimuntur, et tunc dicitur asperum; quandoque vero non impedit sed sunt omnes eius parte regulariter eminentes aut regulariter depressae, et tunc dicitur leve.

Istae ergo sunt formae operationum corporum naturalium applicatorum, quae percipiuntur sensu tactu quando corpora naturalia applicantur ad sensitivum, et quando[que] non applicantur sensitivo iudicantur esse in ipsis corporibus per experimentum sumptum a sensu; et istae formae operationum sunt differentiae tangibiles. Et hoc quod intelligitur per hanc circumlocutionem ‟formas operationum naturalium corporum applicatorum” est illud unum genere ad quod reducuntur omnia tangibilia sicut visibilia ad colorem. Et si quaeratur quare illud unum non nuncupatur uno nomine sicut color aut sonus, sed per circumlocutionem, huius causa est quod dictae operationum formae tanta discrepant diversitate quod non facile est †adlinire†[2] ipsas in forma a qua imponatur nomen per quod possint omnia subintelligi, et cum deficiat impositi nominis unitas, expedit circumlocutio.

[1] et privationem] in positionem **P**.

[2] adlinire] *vel* adhuire **P**.

Haec autem particula ‟corporum [[per]] naturalium applicatorum” apponitur ad differentiam operationum quas operantur alia sensibilia in media et organa. Visus est prima perceptio qua percipit animal formas operationum corporum terminatorum in lucidum secundum quod lucidum, et quod[1] ad visum non facit per se et immediate applicatio neque etiam **/60vB/** esse naturale, sed per accidens et per medium, similiter et in aliis sensibus praeterquam in gustu et tactu. In tactu enim per se et immediate exigitur quod sit tangibile corpus naturale et applicatum, in gustu vero per se et immediate exigitur quod gustabile sit applicatum, per accidens vero et per medium exigitur quod sit naturale. Posito per impossibile quod quoddam[2] corpus non physicum haberet colorem aut saporem, ipsum esset visibile aut gustabile; curcumscripto autem ab aliquo ipsum ‟non physicum”, non amplius posset intelligi ipsum habere aliquam ex tangibilibus differentiis, nec ipsum est tangibile, quia per supradictas differentias tangibiles est omne physicum, et ideo dicit Aristoteles in capitulo de tactu[3] quod tangibilia sunt differentiae tangibiles corporis naturalis secundum quod huiusmodi.

Ex hiis potest patere quod sensus tactus non est adeo simplex aut unus ut visus aut auditus, quia differentiae tangibiles non sunt ade<o> reducibiles ad unum genus secundum nomen et definitionem sicut differentiae visibiles et audibiles.

Si autem quaeratur quare pluralitas circa sensum tactum potius reducitur ad unum secundum nomen et definitionem, verbi gratia ad tactum, quam pluralitas in ipsis tangibilibus, huius[modi] responsio est quod virtus tactiva est secundum substantiam unica et simplex sicut una est forma mixti ex diversis tangibilibus ad invicem commixtis, et propter hoc nuncupatur sensus unico nomine et simplici, sc. ‘tactus’, et omnia tangibilia prout nominantur in relatione ad illam virtutem unicam unicum habent nomen, secundum quod est ex illis vocantur ‘tangibile’. In quantum autem considerantur in se, in tantum discrepant, ut praedictum est, quod non unico nomine, sicut est ‘color’ aut †visu† ‘sonus’, sed circumlocutione nominantur.

Quomodo autem virtus tactiva sit unica et simplex in diversis partibus corporis, ecce mox declarabitur. Dico ergo quod corpus animalis est

[1] quod] *fortasse* quia *scribendum.*

[2] quoddam] quaedam **P**, *ut videtur.*

[3] Arist., *de An.* II.11.423b26-27.

heterogeneum, †et est sub eo sicut sub omni heterogeneo prius natura heterogeneum† potest aliquis imaginari si imaginatus fuerit semen animalis sub forma †conter† substantiali quam habet dum semen est[1] extendi quantum vero est totum corpus ipsius animalis. Sic enim verum est in re quod forma substantialis, quae prius fuit seminis, iam extensa est in omnem[2] partem corporis, et haec forma vocatur a medicis humor quintus, qui est proximum fomentum et subiectum caloris vitalis et vitae, et non est actu calor vitalis nec spiritus nec vita, sed propinqua potentia ipsorum; et haec potentia, cum animal completum est, est potentia cum actu; dum autem fuit semen, fuit potentia ante actum, et reducebatur in actum adminiculo agentis extrinseci. Cum enim semen in matrice est, †vocatur† forma eius per virtutem quae influit semini a corpore matris, ut exeat de potentia ad actum perfectum, et in isto exitu non corrumpitur forma naturalis ipsius seminis sed completur. **/61rA/** Et si obiciat aliquis de grano quod moritur in terra, dico quod forma eius situalis corrumpitur, forma naturalis seu activa nequaquam; et sicut semini animalis existenti in matrice influit virtus lunaris et a matre et a mundo, ita ipsi grano influit virtus a mundo tantum. †Focilla autem huius homogenes† sive forma seminis in prima eius[3] condit organa animae vegetativae apta, et conditis organis regit illa et informat, et ipsa est in eis iam anima vegetativa in actu. Et licet ipsa sit ubique tota, verumtamen semper est una pars in qua maxime apparet eius operatio, et ideo dicitur vigere in illa praecipue sicut natura in caelo, et illa pars dicitur membrum principale, et haec pars in animali est cor.

Sciendum etiam quod forma illius homogenei est resultans ex commixtione corporum simplicium, cum tamen ipsa sit una et simplex substantia, et anima vegetativa est educta ex forma illius homogenei †mox cum illud homogeneum organicum organis vegetationi aptis†. Et anima vegetativa una est et simplex substantia quamvis ex diversis miscibilibus proveniat; quamvis etiam diversa organa regat et in illis diversas exerceat operationes, haec enim non substantiae, sed virtutum, facit diversitatem.

---

[1] est] *spatium vacuum duarum fere vocum capax post* est *reliquit* **P***, sed nihil excidisse videtur.*

[2] omnem] *fere* dem̄ **P**.

[3] eius] *spatium vacuum unius vocis capax post* eius *reliquit* **P**, *sed nihil excidisse videtur.*

Cum autem iam fuerit subiectum informatum anima vegetativa, consequenter magis fulcita eius forma per influentiam virtutum magis digerit[1] suam materiam et congregat quod in ea est magis grossum et terrestre, ut ex eo condat ossa grossa, solida et dura ad corporis sustentationem, et aliud quod est grossum et terrestre. Sed non adeo relegat in pilos, unde tam ossa quam pili magnam habent convenientiam cum mineralibus, ossa quidem cum lapidibus et pili cum metallis. Cornibus sunt similia ungues.

Totum autem quod restat post separationem huius grossi terrestis si imaginati fuerimus illud sub formae identitate, et non <ut> est distinctum sicut modo est per formas diversas, quarum quaedam est carnis et quaedam nervi et quaedam cutis et quaedam oculi et quaedam auris, et sic de ceteris—illud est subiectum virtutis tactivae. Iam enim inerit formae informanti illud residuum possibilitas apprehendendi formas operationum corporum naturalium illi applicatorum eo[2] quod **/61rB/** formae huius residui insita est haec potentia tactiva in omni parte animalis praeterquam in ossibus et cornibus et unguibus et pilis.

Verumtamen, sicut anima vegetativa, quamvis sit in omni parte corporis, nihilominus maxime apparet eius operatio in corde, a simili virtus tactiva, quamvis vigeat in omni parte huius residui, tamen praecipue dicitur consistere in cerebro; omnis enim forma organica hoc contrahit a natura regitiva universi quod sicut illa praecipue viget in caelo, quod est tamquam membrum principale animalis magni, et tamen est ubique alibi in toto universo, similiter quaelibet virtus organica in uno principali membro sui subiecti videtur vigere praecipue, et cum toto suo subiecto est.

Hiis bene inspectis patet quomodo virtus tactiva dicitur maxime naturalis, quia est materiae proxima.

Consequenter, cum supradictum residuum magis digeritur, fiunt ex eo organa varia alia virtutum sensitivarum,[3] ita quid<em> quod unumquodque organum ex parte materiae sibi apta—ut lingua ex materia apta gustui et oculus ex materia apta visui, et sic in ceteris—et in illis organis vigent consequenter diversae virtutes animae, manet tamen in omni organo virtus tactiva sub virtute posteriori, cui dicitur appropriari illud organum sicut prius et communius sub posteriori et specialiori, et non convertetur

---

[1] digerit] degerit **P**.

[2] eo] et **P**.

[3] sensitivarum] sensit viarum **P**.

subsistendi consequentia a tactiva ad ceteras apprehensivas, sicut nec a communiori ad magis contractum.

Redeundum ergo ad quaestionem quae quaerit an tactus sit sensus unus particularis an plures. Et dicendum est quod est sensus unus et ab unica virtute procedens, sed quia illa forma a qua procedit temperatur a formis miscibilium diversis, ideo potest sensus tactus in apprehensione plurium contrarietatum quae reperiuntur in ipsis miscibilibus, et quia latet nos qualiter omnes tangibiles contrarietates reducuntur in unam contrarietatem primam, ideo cum cogitaverimus in hoc videtur nobis quod tactus **/61vA/** sit sensus plures et non unus. Sed mihi visum est quod si non reducerentur omnes tangibiles contrarietates ad unam contrarietatem primam—et non dico ad privationem et habitum, immo ad unam contrarietatem cuius ambo extrema aliquid ponunt—non esset possibile ipsum tactivum quod temperatur ex tangibilibus esse vere unum nec habere formam unam.

Habito ergo quod omnes tangibiles contrarietates aliae a duobus primis, quae sunt activarum et passivarum qualitatum, reducuntur ad duas potentias, et illae duae possunt reduci in unam per hoc quod una contrarietas est materialis respectu alterius, illa sc. quae est in passivis respectu illius quae est in activis. Dico ergo quod huius unius contrarietatis extrema sunt innominata, et in uno extremo sunt humidum et calidum, in reliquo vero siccum et frigidum. Huius ergo unius contrarietatis primo est sensus tactus, et consistit in medietate seu temperamento suorum extremorum.

→ *2.2* Ad hoc autem quod opponebatur quod unius una est perfectio respondendum quod multipliciter dicitur perfectio: uno modo dicitur perfectio illud quo res est id quod est per essentiam, et hoc modo iustum est quod unius una sit perfectio, et sic habet sensus tactus unam perfectionem, quae datur intelligi per supradictam eius definitionem; alio modo dicitur perfectio id ad quod terminatur alicuius inclinatio, et sic possunt unius rei multae esse perfectiones, nam eadem materia potest habere ad diversos actus inclinationem. Verum est quod forma intelligibilis est perfectio intellectus, et forma sensibilis est perfectio sensus.

→ *2.6* Ad hoc quod tertio opponitur, sc. quod unius contrarietatis plura possunt esse media, sed non unum plurium contrarietatum, dicendum quod hoc verum est—nisi fuerint illae contrarietates reducibiles ad unam contrarietatem sicut ad radicem; quamvis autem tangibilium plures sint contrarietates, in quorum medio consistit tactus, omnes autem reducuntur ad unam contrarietatem primam, sicut dictum est.

Sed hoc intelligere subtilem exigit perscrutationem. Et quia illa reductio, etsi vera sit, tamen laboriosa est propter sui latitationem, et indisciplinabilis propter defectum nominum, et parum †proficientia† ad posteriores perscrutationes in physicis, propter hoc forte omiserunt illam Aristoteles et Avicenna et perstiterunt in sermonibus de tactu in pluralitate **/61vB/** sensus tactus et contrarietatum tangibilium non subtiliando quomodo sit ibi unitas. Et hoc significat Aristoteles cum dicit[1] quod non est verum unum subiectum esse tactui sicut sonus auditui.

→ *c*. Ad hoc autem quod quaeritur quare tactus plus ceteris animali est necessarius, secundum quod dicit Commentator[2] quod animalia indigent in salute ut sentiant tangibilia, dicendum quod hoc est quia unumquodque proportionatum ex contrariis <cum> corrumpitur per distractionem a temperie in alterum extremorum, est simile illi extremo; et quod ducit dispara[[men]]tum ad temperiem est simile reliquo extremo. Quia ergo sensus per se est apprehensio actionum illorum extremorum ex quibus proportionatur et componitur corpus animalis, per quae quidem est ipsi animali salus et corruptio, ideo maxime necessarium fuit animali in salute ut haberet sensum tactus[3] quo perpenderet sibi salutifera et mortifera immediate.

---

[1] *Cf.* Arist., *de An.* II.11.422b32-34.

[2] Averroes, *de An.* II.111, 302.14-15: "animalia indigent in salute ut sentiant tangibilia".

[3] tactus] tactum **P**.